

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI
AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE'DE DEPREM BÖLGESİNDE TARIM SEKTÖRÜNÜN
İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ

(P181428)

YENİDEN YERLEŞİM ÇERÇEVESİ

Eylül 2024

İçindekiler

İçindekiler	ii
Tablolar Listesi.....	ii
Ekler Listesi.....	ii
Kısaltmalar Listesi.....	iii
Terimler	iv
1. Giriş	1
2. Proje Amaçları ve Tanımı	1
2.1. Proje Bileşenleri	1
3. Temel İlkeler ve Tanımlar.....	2
4. Politika, Yasal ve Düzenleyici Çerçeve	3
4.1. Ülke Yasal Çerçevesi ile Dünya Bankası ÇSÇ Arasındaki Boşluk Analizi	4
5. Yeniden Yerleşim Planının Hazırlanması	7
6. İstişare ve Açıklama Düzenlemeleri	9
7. İzleme ve Değerlendirme (İ&D).....	9
8. Şikayet Mekanizması.....	9
Ekler.....	10
Ek 1: YYP Hak Sahipliği Matrisinin Hazırlanmasının Taslağı.....	11

Tablolar Listesi

Tablo 1: Mevzuat Çerçevesine İlişkin Boşluk Analizi ve Önlemler.....	5
--	---

Ekler Listesi

Ek 1: YYP Hak Sahipliği Matrisinin Hazırlanmasının Taslağı

Kısaltmalar Listesi

ABDGM	Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
CDŞ	Cinsiyete Dayalı Şiddet
CSI/CT	Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz
Ç&S	Çevresel ve Sosyal
ÇSÇ	Çevresel ve Sosyal Çerçeve
ÇSD	Çevresel ve Sosyal Değerlendirme
ÇSSler	Çevresel ve Sosyal Standartlar
ÇSYÇ	Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi
ÇSYP	Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı
DB	Dünya Bankası
DHGM	Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
GM	Genel Müdürlük
HAYGEM	Hayvancılık Genel Müdürlüğü
ON	Odak Noktaları
PEH	Projeden Etkilenen Hanehalkı
PEK	Projeden Etkilenen Kişi
PKB	Proje Koordinasyon Birimi
PKP	Paydaş Katılım Planı
PUB	Proje Uygulama Birimi
PYC	Proje Yönlendirme Komitesi
ŞGH	Şikayet Giderme Hizmeti
ŞM	Şikayet Mekanizması
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
ToR	Başvuru Şartları
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
YYÇ	Yeniden Yerleşim Çerçevesi
YYP	Yeniden Yerleşim Planı

Terimler

Etkilenen Kişiler: Fiziksel veya ekonomik olarak yerinden edilmiş (gerçek veya tüzel) kişi. Ayrıca bkz. projeden etkilenen kişi.

Ödenek: Taşınmaz varlıkların kaybı haricindeki kayıplar veya yeniden yerleşimle ilgili giderler ile ilgili olarak ödenen nakit. Örneğin, kiracılara alternatif konut sağlamaya yönelik girişimlerini desteklemek amacıyla nakit ödenek sağlanabilir. Proje arazi erişiminin bir sonucu olarak yer değiştirmek zorunda kalan kişilere taşınma ödeneği verilebilir. Ödenek, bir taşınmaz varlığın kaybını karşılamayı amaçlayan tazminattan ayırt edilmelidir.

Etki Alanı: Proje etki alanı, uygun görüldüğü şekilde şunları kapsar: (i) projeden ve müşterinin doğrudan sahip olduğu, işletilen veya yönetilen (yükleniciler de dahil) ve projenin bir bileşeni olan müşteri faaliyetleri ve tesislerinden, (ii) daha sonra veya farklı bir lokasyonda meydana gelebilecek, projenin neden olduğu planlanmamış ancak öngörülebilir gelişmelerin etkilerinden; veya (iii) Etkilenen Toplulukların geçim kaynaklarının bağlı olduğu biyoçeşitlilik veya ekosistem hizmetleri üzerindeki dolaylı proje etkilerinden etkilenmesi muhtemel alan.

Sayım: Arazi edinimi ve ilgili etkilerden etkilenecek nüfusun tam ve doğru sayımı. Sayım, Projeden Etkilenen Kişilerin ("PEK"), varlıklarının ve olası etkilerinin belirlenmesi için gerçekleştirilen bir saha araştırması anlamına gelir.

Tazminat: Projeden etkilenen veya proje tarafından edinilen bir kaynak veya taşınmaz varlığın kaybı için yapılan nakdi veya aynı ödeme. Genel olarak, ikame arazi ve konut sağlanması da dahil olmak üzere her türlü tazminatı kapsadığı anlaşılmaktadır. Bazı yargı bölgelerinde, nakit tazminata, diğer tazminat biçimlerinden ayırt edilmesi için zararın ödenmesi denmektedir. Daha iyi anlaşılması için, tazminat yalnızca taşınmaz bir varlığın kaybı bağlamında kullanılmalıdır. Taşınmaz bir varlığın kaybı veya hasar görülebilirliği ile doğrudan ilgili olmayan çeşitli aksaklıklar için ödenen veya sağlanan ödenekleri içermediği gibi, geçim kaynağı iyileştirme ödeneklerini veya faaliyetlerini de içermemelidir.

Son Tespit Tarihi: Arazi edinimi ile ilgili tazminat ve diğer faydalara ilişkin uygunluğu belirleyen tarihtir. Tarih, Projeden etkilenen kişilerin sayımının ve varlık envanterinin tamamlandığı tarihtir. Kişi/kişilerin son tespit tarihinden sonra proje alanını işgal etmesi durumunda, bu kişi/kişiler, tazminat ve/veya yeniden yerleşim yardımı almaya hak kazanamazlar. Buna benzer olarak, son tespit tarihinden sonra inşa edilmiş sabit varlıklar (inşa edilmiş yapılar, mahsuller, meyve ağaçları ve ağaçlık alanlar) tazmin edilmeyecektir. Borçlu, uygunluk için son tespit tarihi belirleyecektir. Son tespit tarihi ile ilgili bilgiler detaylı olarak hazırlanacak ve proje alanı genelinde düzenli aralıklarla yazılı ve (uygun görüldüğü şekilde) yazılı olmayan formatlarda ve ilgili yerel dillerde dağıtılacaktır. Bu, son tespit tarihinden sonra proje alanına yerleşen kişilerin uzaklaştırılmaya tabi olabileceğine dair yayınlanan uyarıları içerecektir.

Ekonomik yerinden edilme: Bir projenin veya ilgili tesislerin inşa edilmesinden ya da işletilmesinden kaynaklanan arazi edinimi veya kaynaklara (arazi, su ya da orman) erişimin engellenmesinden doğan gelir akışları veya geçim kaynakları kaybı.

Uygunluk: "Uygunluk", etkilenen kişilerin hangilerinin yeniden yerleşim sonucunda tazminat, yeniden yerleşim yardımı ve/veya diğer yardımları almaya hak kazandığını belirleyen kriterleri ifade eder. Genellikle yasalarla veya politikalarla oluşturulur.

Hak Sahipliği: Belirli bir uygunluk kategorisi ile ilgili olarak yeniden yerleşim hakları, ilgili uygunluk kategorisinde yerinden edilmiş kişilere sağlanan tazminat ve diğer yardım türlerinin toplamıdır.

Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSÇ) şunları içerir: Bankanın çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin isteklerini ortaya koyan Sürdürülebilir Kalkınma Vizyonu; Banka için geçerli olan zorunlu gereklilikleri belirleyen Dünya Bankası Yatırım Projesi Finansmanı için Çevresel ve Sosyal Politikası ve Borçluya ve projelere uygulanan zorunlu gereklilikleri belirleyen ekleriyle birlikte Çevresel ve Sosyal Standartlar.

Kamulaştırma: "Kamulaştırma", mülkün piyasa değerine göre tazminat ile mülkiyet haklarının kamulaştırılması veya kısıtlandırılması anlamına gelir.

Ayak izi: Projeden doğrudan etkilenen ve edinilmesi gereken arazi (bu sözlükteki arazi edinimi tanımına göre).

Zorla tahliye: Bireylerin, ailelerin ve/veya toplulukların, bu ÇSS'de bulunan prosedür ve ilkeler de dahil olmak üzere uygun yasal ve diğer koruma biçimleri sağlanmadan ve bunlara erişim sağlanmadan buldukları evlerinden ve/veya arazilerinden iradeleri dışında kalıcı veya geçici olarak uzaklaştırılması.

Gayriresmi Kullanıcı: Bir varlık veya kaynak üzerinde belirli mülkiyet veya intifa haklarına sahip olduğu gelenek, yazılı olmayan kurallar veya diğer sosyal olarak kabul edilen süreçler tarafından tanınan, ancak bu intifa hakları unvan gibi yasal bir belgede resmîleştirilmemiş veya resmi olarak tescil edilmemiş olan kişi veya kişiler grubu.

Tarım arazilerinin gayri resmi mülkiyeti veya işgali, yazılı kanunda belirli bir düzeyde tanımaya sahip olabilir veya olmayabilir. Bazı yargı alanlarındaki arazi mülkiyeti mevzuatı, arazi veya diğer kaynaklar üzerindeki geleneksel topluluk haklarını tanıyarak geleneksel kurumlara bu kaynakları gayri resmi olarak yönetmeleri için resmi olarak yetki verir. Diğer yargı bölgeleri, geleneksel hakları tamamen göz ardı eder.

İşgal etme veya mülkiyetin kayıt dışılığı net bir şekilde belirlenmiş bir durum değildir: gayri resmi kullanıcılar, bazı yetkililer açısından yasa dışı ve diğerleri için yasal veya hatta teşvik edilebilir olabilir (yukarıdakilerin her ikisi de yol kenarındaki işletmeler için geçerli olabilir).

Gecekondu sahipleri, işgal durumları ne kanunla ne de sosyal olarak kabul edilen süreçlerle tanınmayan kişileri içerir: örneğin, bir bölgeye yerleşmek için yasal ve genel olarak yasak olduğu ilan edildikten sonra taşınan fırsatçı yerleşimciler.

Gönülsüz yeniden yerleşim: Dünya Bankası ÇSS5, projeye ilgili arazi ediniminin ve arazi kullanımı üzerindeki kısıtlamaların topluluklar ve kişiler üzerinde olumsuz etkileri olabileceği kabul etmektedir. Projeye ilgili arazi edinimi ve arazi kullanımıyla ilgili kısıtlamalar, fiziksel yer değişimine (başka yere yerleşme, konut arazisi kaybı veya barınma kaybı), ekonomik yer değiştirme (gelir veya geçim kaynaklarının kaybedilmesine yol açan arazi, varlık veya varlığa erişim kaybı) veya her ikisine birden neden olabilir. "Gönülsüz Yeniden Yerleşim" terimi bu etkileri ifade eder. Etkilenen kişi veya toplulukların arazi edinimini veya yer değişimine neden olan arazi kullanım kısıtlamalarını reddetme hakkına sahip olmadığında yeniden yerleşimin gönülsüz olduğu kabul edilir. Bu, alıcının kamulaştırmaya başvurabileceği kamulaştırma veya edinim hakkına ve müzakere yoluyla çözümlere dayalı arazi kullanımı üzerindeki kısıtlama durumlarında ortaya çıkar. Bir tazminat önlemi olarak anlaşılan yeniden yerleşim, yalnızca konuta fiziksel olarak yer değiştirmeyi zorunlu kılanları değil, tüm tazminat biçimlerini kapsayan geniş bir anlamda kullanılmaktadır.

Arazi: "Arazi", mahsuller, binalar ve diğer iyileştirmeler ve bağlı su kaynakları gibi arazi üzerinde yetiştirilen veya kalıcı olarak eklenen herhangi bir şeyi içerir.

Arazi Erişimi: Arazi ve diğer doğal kaynakları kullanma, kaynakları kontrol etme ve hakları araziye devretme ve diğer fırsatlardan yararlanma gücü.

Arazi Edinimi: "Arazi Edinimi", proje amaçları için arazi edinmeye yönelik tüm yöntemlere işaret etmekte olup, bu yöntemler kesin alımı, mülkün kamulaştırılmasını ve irtifak hakkı ya da geçiş hakkı gibi erişim haklarının edinimini de içerebilmektedir. Arazi edinimi ayrıca;

- (a) Arazi sahibi gelir elde etmek ya da geçim sağlamak amacıyla bu arazilere ihtiyaç duysun ya da duymasın, işgal edilmemiş ya da kullanılmayan arazinin edinimini;
- (b) Bireyler ya da hane halkı tarafından kullanılan ya da işgal edilen kamusal arazinin tekrar elde edilmesini ve
- (c) Arazinin su altında kalması veya başka şekilde kullanılamaz ya da erişilemez hale gelmesi ile sonuçlanan proje etkilerini de içerebilir.

Arazi Temelli: "Arazi temelli" terimi, doğal kaynakların hasadının yanı sıra, dönüşümlü ürün yetiştirilmesi ve çiftlik hayvanlarının otlatılması gibi geçim kaynağı faaliyetlerini içerir.

Geçim Kaynağı: Ücret temelli gelir, tarım, balıkçılık, toplayıcılık, diğer doğal kaynak temelli geçim kaynakları, küçük ticaret ve takas gibi, bireylerin, ailelerin ve toplulukların geçimini sağlamak için kullandıkları tüm araçları ifade eder.

Geçim Kaynaklarının Eski Haline Getirilmesi: Bu terim, fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeden etkilenen PEK'lerin geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını iyileştirmelerine veya hangisi daha yüksekse, en azından yerinden edilmeden önceki seviyeye veya proje uygulamasının başlangıcından önceki seviyeye geri dönmelerine yardımcı olmak için gerçekleştirilen tüm çalışmaları içerir.

Fiziksel olarak yerinden edilme: Projeden etkilenen kişi/kişilerin başka bir yere taşınmalarını gerektiren proje ile ilişkili arazi edinimi oluşan yerleşim alanı veya barınak ve mal kaybı.

Projeden Etkilenen Kişiler (PEK): Etkilenen Kişiler ile aynıdır.

Projeden Etkilenen Hanehalkı (PEH): Bir hanenin, ilgili olsun ya da olmasın, tek bir ekonomik birim olarak faaliyet gösteren ve bir projeden etkilenen tüm üyeleri.

İl Teşkilatı: (i) Merkeze Doğrudan Bağlı İl Teşkilatı (araştırma enstitüleri ve veteriner kontrol enstitüleri) ve (ii) Merkeze Doğrudan Bağlı İl Örgütlerini (il müdürlükleri ve ilçe müdürlükleri) içeren Bakanlığın taşra teşkilatını ifade eder.

Yenileme Maliyeti: Varlıkları yenilemek için yeterli tazminat ve ayrıca varlık yenilemeyle ilgili gerekli işlem maliyetlerini sağlayan bir değerlendirme yöntemi olarak tanımlanır. İşleyen piyasaların mevcut olduğu durumlarda, yenileme maliyeti; bağımsız ve yetkin gayrimenkul değerlemesi artı işlem maliyetleri ile belirlenen piyasa değeridir. İşleyen piyasaların mevcut olmadığı durumlarda ise, yenileme maliyeti; arazi veya üretimde kullanılan varlıkların çıktı değerinin hesaplanması veya yapıların veya diğer sabit varlıkların inşası için gerekli ikame malzemesi ve işgücünün amortismanına tabi tutulmamış değeri artı işlem maliyetleri gibi alternatif yollarla belirlenebilir.

Yeniden Yerleşim Planı (YYP): ÇSS5 ilke ve hedeflerine ve YYÇ uygun belgeleri ifade eder.

Yeniden Yerleşim: Gerçek yer değiştirme, arazi, barınma, varlıklar, ekonomik olarak yerinden edilme veya geçim kaynağı araçlarının kaybını kapsayan veya Projenin PEK'in mülkiyet ve/veya geçim kaynakları üzerindeki tüm olumsuz etkilerini hafifletmek için tazminat, yer değiştirme (ilgili yerlerde) ve iyileştirme de dahil olmak üzere alınan tüm tedbirleri içeren arazi edinimi ve varlık kaybının tazminatı hakkındaki tüm durumlar ile ilişkilidir.

Arazi Kullanımına İlişkin Kısıtlamalar: Projenin bir parçası olarak doğrudan getirilen ve yürürlüğe konulan tarımsal, konut, ticari veya diğer arazi kullanımına ilişkin sınırlamalar veya yasaklar anlamına gelir. Bunlar, yasal olarak belirlenmiş parklara ve koruma alanlarına erişim kısıtlamalarını, topluma ait diğer kaynaklara erişim kısıtlamalarını ve hizmet irtifakları veya güvenlik bölgeleri dahilindeki arazi kullanımına ilişkin kısıtlamaları içerebilir.

Kullanım Hakkı: "Kullanım hakkı", yeniden yerleştirilen bireylerin veya toplulukların yasal olarak işgal edebilecekleri, tahliye riskine karşı korundukları ve kendilerine sağlanan kullanım haklarının sosyal ve kültürel açıdan uygun olduğu bir yere yerleştirilmeleri anlamına gelir.

Sosyo-ekonomik hanehalkı anketi: Sayım çalışmasında belirlenen tüm PEH'lere sosyo-ekonomik hanehalkı anketi uygulanır ve etkilenen hanelerin demografik profilini, geçim faaliyetlerini, ortalama gelir ve giderlerini, geçim kaynaklarına ilişkin algılarını, Projeden etkilenen arazilerin kullanım durumunu ve sahiplerin/kullanıcıların diğer taşınmazlarının mülkiyeti, hassasiyetleri belirlemeyi amaçlar.

Hassas Gruplar: Hassas veya risk altındaki gruplar, cinsiyet, etnik köken, yaş, fiziksel veya zihinsel engel, ekonomik dezavantaj veya sosyal statüden dolayı, diğerlerine göre yeniden yerleşimden daha fazla etkilenebilen veya hak talebinde bulunma ya da yeniden yerleşim yardımı ve ilgili gelişim faydalarından yararlanma konusunda yeterli becerisi olmayan kişileri içerir. Yeniden yerleşim bağlamındaki hassas gruplar, yoksulluk sınırı altında yaşayan insanlar, topraksızlar, yaşlılar, kadınların ve çocukların hane reisi olduğu haneler, etnik azınlıklar, doğal kaynak doğal kaynaklara bağımlı topluluklar veya ulusal arazi tazmini veya tapu düzenlemeleri ile korunmayan diğer yerinden edilmiş kişileri de içerir.

1. Giriş

Bu Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ), Türkiye Hükümeti adına Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) tarafından yürütülen ve Dünya Bankası (DB) tarafından finanse edilen Türkiye'deki Depremden Etkilenen İllerde Tarım Sektörünün İyileştirilmesi Projesi (Proje) için geliştirilmiştir.

Bu dokümanın temel amacı, Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) ve Dünya Bankası'ndaki ilgili makamlar arasında, sonradan hazırlanacak olan bir Yeniden Yerleşim Planı (YYP) veya Yeniden Yerleşim Planlarının (YYPler) hazırlanmasında kullanılacak ilke ve prosedürlere ilişkin anlaşma koşullarını oluşturmaktır. Proje yetkililerinin, arazi edinimi veya doğal kaynaklara erişim veya kullanımda kısıtlamalar sonucunda işlerin fiziksel veya ekonomik olarak yerinden edilmesini içermesinin beklendiği herhangi bir sözleşme için teklif davet etmesinden önce, bir YYP'nin (veya YYPlerin) Dünya Bankası tarafından onaylanması gerekmektedir.

YYÇ'nin amacı, fiziksel veya ekonomik yerinden edilme ile ilişkili olumsuz etkileri önlemek veya en aza indirmek ve oluşabilecek olumsuz etkileri hafifletecek düzenlemelerin yürürlükte olmasını sağlamaktır. TOB, proje kullanımı için herhangi bir alanın elde edilmesinin ekonomik olarak yerinden edilmeye veya fiziksel olarak yerinden edilmeye neden olması durumunda, Dünya Bankası ÇSÇ'nin ÇSS5'inde yer alan ilkeleri, prosedürleri ve standartları uygulamayı kabul eder.

Bu YYÇ'nin amacı, ÇSS5 ilkeleri ve standartlarıyla tutarlılığı sağlamak için gerekli her türlü ek önlemi içeren, TOB'nin mevcut yasal ve politika çerçevesinden yararlanmaktadır.

2. Proje Amaçları ve Tanımı

Dünya Bankası, Türkiye'nin depremden etkilenen illerinde tarım ve gıda alt sektörlerinde kısa vadeli ekonomik iyileşmeyi desteklemek ve orta vadeli iyileşme ve yeniden yapılanma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Türkiye Hükümetine finansal destek sağlayacaktır. Proje yatırımları, çiftçilerin ve tarım işletmelerinin temel girdilere ve hizmetlere sürekli erişimini sağlayarak etkilenen illerde tarım ve gıda tedarik zinciri akışlarını yeniden tesis etmeye katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, daha yüksek iklim direnci, kapsayıcılık ve çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir tarım ve gıda üretimi ve işlemesine odaklanarak orta ve uzun vadeli iyileşmeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

2.1. Proje Bileşenleri

Proje ÇSYÇ'sinde açıklanan proje bileşenleri, arazi edinim gereksinim bilgisi ile birlikte aşağıda listelenmiştir.

Bileşen (1): İklim Dayanıklı Bir Tarım Sektörü için Sağlanan Hizmetin Etkinleştirilmesi

Bu bileşen Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) tarafından uygulanacak olup aşağıdaki alt bileşenlerden oluşmaktadır.

- Alt Bileşen 1.1: Su Verimliliğinin Artırılması ve İklim Değişikliğine Dayanıklılık için Sulama Yatırımları
- Alt Bileşen 1.2: Ortak Makine Kullanım Modellerinin Teşvik Edilerek Mekanizasyona Erişimin Geliştirilmesi

Bileşen (2): Hayvancılık Sektörünün İklim-Akıllı İyileştirilmesi

Bu bileşen Hayvancılık Genel Müdürlüğü (HAYGEM) ve BÜGEM (Çayır, Mera ve Yem Bitkileri Şube Müdürlüğü) tarafından uygulanacak olup aşağıdaki alt bileşenlerden oluşmaktadır.

- Alt Bileşen 2.1: Küçük ve Orta Ölçekli Hayvancılık İşletmelerinin Üretken Kapasitelerinin Geri Kazanılması ve Geliştirilmesi

- Alt Bileşen 2.2: Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Dirençli ve Sürdürülebilir Hayvansal Üretim Sistemleri için Restore Edilmiş ve İyileştirilmiş Mera Alanları

Bileşen 1 ve 2 kapsamında özel arazilerde veya kamu arazilerinde planlanan altyapı faaliyetleri (sulama altyapısının rehabilitasyonu ve iyileştirilmesi; ahırlar, ahır binaları, barakalar gibi altyapının yeniden inşası ve yenilenmesi), mevcut altyapının genişletilmesi gerektiğinde sınırlı bir arazi edinim sürecini içerebilecektir.

Bileşen (3): Proje Yönetimi, İzleme ve Değerlendirme

Bu bileşenin uygulanmasından Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (ABDGM) sorumlu olacaktır. ABDGM, projenin tüm yönlerini yönetecek ve başarılı bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

3. Temel İlkeler ve Tanımlar

Dünya Bankası destekli projelerde, borçluların, proje geliştirmeyle ilişkili arazi edinimi ve arazi kullanımı kısıtlamalarından kaynaklanan olumsuz etkileri önlemek veya en aza indirmek için mümkün olan tüm önlemleri almaları beklenmektedir. ÇSS5'in temel amacı, fiziksel veya ekonomik yerinden edilmenin kaçınılmadığı durumlarda, yerinden edilmiş kişilere (aşağıda tanımlandığı gibi) arazi ve diğer varlıkların yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenmesi ve ayrıca gelirlerini ve yaşam standartlarını artırmak veya en azından yeniden sağlamak için gerekli olanaklarla desteklenmesidir.

Diğer ÇSS5 hedefleri şunları içerir:

- a) Zorla tahliyeyi önlemek
- b) Yeterli barınma, hizmet ve tesislere erişim ve kullanım hakkı güvencesi sağlayarak, fiziksel olarak yerinden edilmiş yoksul veya hassas kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmek
- c) Yeniden yerleşim faaliyetlerini sürdürülebilir kalkınma programları olarak tasarlamak ve yürütmek, projenin doğası gereği yerinden edilen kişilerin projeden doğrudan yararlanmasını sağlamak için yeterli yatırım kaynakları sağlamak
- d) Yeniden yerleşim faaliyetlerinin, bilgilerin uygun şekilde açıklanması, anlamlı istişareler ve etkilenenlerin bilgilendirilmiş katılımıyla planlanmasını ve uygulanmasını sağlamak.

Yerinden edilmiş kişiler (ÇSS5, Paragraf 10), projeye ilgili olumsuz etkilere maruz kalan ve (a) Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olanlar; (b) ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunanlar veya (c) İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayanları tanımlar. Bu terim, arazi ediniminden ve ilgili etkilerden etkilenen tüm potansiyel kişi kategorilerini kapsamaktadır; olumsuz etkilenenlerin tümü, herhangi bir yer değiştirmenin gerekli olup olmadığına bakılmaksızın bu tanım kapsamında "yerinden edilmiş" olarak kabul edilmektedir.

Yenileme maliyeti (ÇSS5, paragraf 2, dipnot 6), varlıkları yenilemek için yeterli tazminat ve ayrıca varlık yenilemeyle ilgili gerekli işlem maliyetlerini sağlayan bir değerlendirme yöntemi olarak tanımlanır. İşleyen piyasaların mevcut olduğu durumlarda, yenileme maliyeti; bağımsız ve yetkin gayrimenkul değerlemesi artı işlem maliyetleri ile belirlenen piyasa değeridir. İşleyen piyasaların mevcut olmadığı durumlarda ise, yenileme maliyeti; arazi veya üretimde kullanılan varlıkların çıktı değerinin hesaplanması veya yapıların veya diğer sabit varlıkların inşası için gerekli ikame malzemesi ve işgücünün amortismanına tabi tutulmamış değeri artı varlık değişimiyle ilgili tüm işlem maliyetleri gibi alternatif yollarla belirlenebilir.

Fiziksel yerinden edilmenin standartların altında barınma kaybına yol açtığı tüm durumlarda, yenileme maliyeti en azından asgari toplumsal kalite ve güvenlik standartlarını karşılayan konutların satın alınmasına veya inşa edilmesine olanak sağlayacak kadar yeterli olmalıdır.

ÇSS5 aynı zamanda yeniden yerleşim planlaması ve uygulamasında takip edilecek temel ilkeleri de belirlemektedir. Bunlar şunları içerir:

- a) Yerinden edilmiş kişilerin tümü, arazi ve ona bağlı varlıklar için tazminat alma veya tazminat yerine alternatif ancak eşdeğer yardım türlerinden yararlanma hakkına sahiptir; Kaybedilen varlıklara ilişkin yasal hakların bulunmaması, yerinden edilmiş kişilerin bu tür tazminat veya alternatif yardım türlerinden yararlanmalarını engellemez.
- b) Tazminat oranları, kayıp varlığın hak sahibine/sahiplerine veya kullanıcılarına, amortisman veya ücretler, vergiler veya başka herhangi bir amaçla kesinti yapılmaksızın tam olarak ödenecek tutarları ifade eder.
- c) Arazi, yapılar, hasat edilmemiş mahsuller ve diğer tüm sabit varlıklar için tazminat, etkileme veya el koyma zamanından önce ödenmelidir.
- d) Proje amaçları doğrultusunda ekili arazi alınacağı zaman, TOB, yerinden edilen kişilerin tercihi olması halinde, eşdeğer üretim değerine sahip ikame arazi sağlamayı amaçlar.
- e) Projeden etkilenmesi halinde toplumsal hizmetler ve tesisler onarılacak veya restore edilecektir.
- f) YYP'nin hazırlanması sırasında yerinden edilmiş kişilere danışılmalı, böylece onların tercihleri sorulup dikkate alınmalıdır.
- g) YYP (taslak ve son versiyonları), yerinden edilmiş kişilerin erişebileceği bir şekilde kamuya açıklanır.
- h) Yerinden edilmiş kişilerin şikayetlerini takip edebilecekleri bir şikayet mekanizması kurulacak ve duyarlı bir şekilde işletilecektir.
- i) Müzakere yoluyla uzlaşma süreçleri, uygun şekilde uygulanması ve belgelenmesi halinde, yasal kamulaştırmaya bir alternatif olarak kabul edilebilir.
- j) Arazi bağışı ancak tamamen gönüllülük esasına göre yapılması ve uygun şekilde belgelenmesi halinde kabul edilebilir.
- k) TOB, yerinden edilen kişilere ilişkin tazminat ve diğer hususlar da dahil olmak üzere, proje sahalarının edinilmesiyle ilgili tüm masrafların karşılanmasının resmi sorumluluğunu üstlenir. YYP, fiyat enflasyonu ve öngörülemez maliyetlere ilişkin beklenmedik durumlar da dahil olmak üzere tüm maliyetler için tahmini bir bütçenin yanı sıra mali beklenmedik durumların karşılanmasına yönelik organizasyonel düzenlemeleri içerir.
- l) YYP uygulamasının durumunu ve etkinliğini değerlendirmek amacıyla izleme düzenlemeleri YYP'de belirtilecektir.

4. Politika, Yasal ve Düzenleyici Çerçeve

Türkiye’de arazi edinimini düzenleyen ana kanun, 2001 yılında 4650 sayılı kanunla değişikliğe uğrayan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’dur. Bu kanun; “kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, Devlet ve kamu tüzel kişilerince kamulaştırılmasında yapılacak usul ve yöntemlerini düzenler. (...) Özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da bu Kanun hükümleri uygulanır.”

Ayrıca, Türkiye Anayasası'nın 46. Maddesi, kamu yararı durumlarında devletin ve kamu tüzel kişiliklerinin, özel mülkiyete tabi taşınmaz malları tamamını veya bir kısmını, bu taşınmaz malların gerçek değeri peşin ve nakit olarak ödemek koşuluyla kamulaştırma yetkisine sahip olduğunu ve Kamulaştırma Kanunu'nda belirlenen usul ve esaslara göre bu taşınmaz mallar üzerinde irtifak hakkı kurabileceğini belirtir. Başka bir deyişle, Anayasa, kamulaştırma bedeli peşin ve nakit olarak mal sahiplerine ödenmedikçe hiçbir taşınmaz malın el konulamayacağını ima eder. Ayrıca, 5393 sayılı

Belediye Kanunu, arazi edinimi ile ilgili hükümler içermektedir. Belediye Kanunu'na (Kanun No. 5393) göre, bir projenin fiziksel veya ekonomik yeniden yerleşimi gündeme geldiğinde, arazi ediniminden sorumlu Belediye/Kurum, yeniden yerleşim planlaması ve uygulamasında yer alan diğer kuruluşlarla iş birliği yapabilir.

4.1. Ülke Yasal Çerçevesi ile Dünya Bankası ÇSÇ Arasındaki Boşluk Analizi

Bu bölümde, Türk yasal çerçevesi, ÇSS5 “Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim” gereklilikleri bakımından analiz edilecektir. Ulusal mevzuata uygun olan ve/veya diğer paragraflar kapsamında ele alınan paragraflar ayrı yazılmamıştır.

Boşlukları gösteren yasal mevzuat ve Dünya Bankasının gereklilikleri hakkındaki incelemenin özeti ve önlemler Tablo 1’de sunulmuştur. Önlemlerin temel amacı, yerinden edilmiş kişilerin kamulaştırma, irtifak hakkı veya arazi kısıtlaması öncesinde buldukları aynı veya daha iyi standartlarda yaşamaya devam etmelerini sağlamaktır. Proje tarafından kabul edilen yeniden yerleşim politikası, ülkenin arazi edinimi ve yeniden yerleşim kanunlarına ve Dünya Bankası ÇSS5’e bağlı olacaktır. Ülke kanunları ile Dünya Bankası ÇSS5 arasında boşlukların olması durumunda, bu YYÇ’de sağlanan boşluk doldurma önlemleri geçerli olacaktır.

Tablo 1: Mevzuat Çerçevesine İlişkin Boşluk Analizi ve Önlemler

Boşluk	Türk Yasal Çerçevesi	Dünya Bankası ÇSÇ Gereklilikleri	Boşlukların Kapatılmasına Yönelik Önlemler
Yer değiştirme maliyeti arazi	Tarım arazilerinin değerlendirilmesi, piyasa fiyatları dikkate alınarak hesaplanan yıllık net gelirin aktifleştirilmesine bağlıdır.	Tam değiştirme maliyeti uygulanacaktır.	Süreç, eşit üretim potansiyelinin (örneğin: ilçe merkezlerine uzaklık, ve yola erişim, sulama durumu ve sulama kolaylığı, sağlık koşulları, arazinin şekli ve büyüklüğü, arazinin parçaları, kadaströ, konum gibi) /arazinin konumu) değerini hesaba kattığından değerlendirme sırasında ve arsa üzerindeki tamamlayıcı kısımlar ayrı ayrı değerlendirilir ve arsa değerine eklenir, bu noktada bir boşluk yoktur, ancak yeni arsaya ilişkin herhangi bir tescil ve devir vergilerinin maliyeti tam değiştirme maliyetine ulaşılması için eklenecektir.
Yenileme maliyeti binalar/yapılar	İnşaat maliyeti yaklaşımı kullanılır ve binanın/yapının amortismanı (aşınma ve yıpranma için) düşülür. Değerleme metodolojisi hem kırsal hem de kentsel alanda aynıdır.	Tam değiştirme maliyeti. <i>ÇSS5 Ek A. Gönülsüz Yeniden Yerleşim Kaynak Kitabı.</i> Tazminat net olarak değerlendirilir ve etkilenen kişinin eşdeğer değerinde ikame varlıkları elde etmesine izin vermemelidir. İşleyen ikincil piyasalara sahip alanlarda bu, yeni yapılar pahasına tazminat anlamına gelmez. Düşük tazminat ile sonuçlanacaksa, amortisman uygun değildir. Bu durumlarda, ikame değerine ulaşmak için bazı ek cihaz kombinasyonları kullanılabilir. Kurtarma malzemesi sahibine bırakılmalıdır.	Amortisman düşülmeyecektir. Kamulaştırma Kanunu, amortisman indirimini gerektirdiğinden, eşdeğer değerdeki ikame varlıkları güvence altına almak için ikame maliyeti aranacaktır.

Boşluk	Türk Yasal Çerçevesi	Dünya Bankası ÇŞÇ Gereklilikleri	Boşlukların Kapatılmasına Yönelik Önlemler
Kamulaştırma tazminatı ve geçim kaynağı restorasyon yardımı hakkı	Ulusal mevzuat gereği; ev ve/veya işyeri kiracıları, arazi kiracıları, ormanlık alanların yasal/kaçak kullanıcıları ve taşınmaz mal sahibi olmayan tüccarlar kamulaştırma tazminatına hak kazanamazlar.	Arazi ve taşınmaz varlıklardaki iyileştirmeler için tüm PEK'lere tazmin edilmelidir; ek olarak, geçimlerini eski haline getirme (mümkünse iyileştirme) çabalarında onlara yardım edilmelidir. Bu bağlamda, ÇSS5, tam yasal unvanı olmamasının yardıma engel olmaması gerektiğini belirtmektedir.	Geçim kaynakları üzerinde olumsuz bir etki yaşayan tüm PEK'lere yardım sağlanacaktır. Olumsuz etkilenen tüm kişilerin belirlenmesi ve yeniden yerleşim planlarının, tazminat ve ilgiliyse geçim kaynaklarının restorasyonu önlemleri ile ilgili konuların bağlama özel bir tanımını sağlaması önemlidir. Bu tür yardımlar için projeye özel mekanizmalar örn. alternatif yardım biçimleri de sağlanacaktır. Geçim kaynaklarının restorasyonuna ilişkin haklar, kredi olanakları, beceri eğitimi, iş kurma yardımı, istihdam fırsatları veya varlıkların tazminatına ek nakit yardımı gibi alternatif gelir kazanma fırsatlarına yönelik teklifleri içerir. Projenin YYEP fonu, geçim kaynaklarının restorasyonu ve yardımı için kullanılacaktır.
Kamulaştırma tazminatı hakkı	Başkaları adına tapulu veya maliksiz olan ve/veya mutata maliki tarafından iktisap edilmeyen araziler üzerinde yapı inşa eden veya ağaç diken kişiler, ağaçların asgari maddi değeri ve kıymet takdiri kadar kamulaştırma tazminatı almaya hak kazanırlar.	Tam değiştirme maliyeti	Tam değiştirme maliyetine ulaşmak için proje tarafından fark ödenecektir.
Mera tazminatı	Kamu malları alanından yararlanan yerinden edilmiş kişilere tazminat kuruluş (veya Borçlu) tarafından ödendiği için tazminat ödenmemektedir.	YYP kapsamında yardım sağlanmalıdır.	Yerel yeniden yerleşim planları, bu kişiler için alternatif mera arazisi sağlamak gibi Projeye özel mekanizmalar sağlayacaktır.
Yeniden yerleşim planlaması	Tüm yerinden edilmiş kişileri ve ev sahibi aileleri kapsayan bir YYP'nin hazırlanmasına yönelik yasal bir düzenleme bulunmamaktadır.	Dünya Bankası politikası YYP'nin hazırlanmasını gerektirir.	Borçlu tarafından bir YYP'nin hazırlanması. Mali yardım aranmadan arazi edinilirse, sonradan (geriye dönük) denetimler yapılacaktır. Ayrıca ileride ek ve satın alma gerektiren projeler için proaktif bir çalışma ve rapor hazırlanacaktır.
Kurumsal durum, kapasite ve koordinasyon eğitimi	Birçok farklı özel ve devlet kurumu, yasal olarak ilgili tüm kurumlar arasında koordinasyon eksikliği ile arazi ediniminin bir segmentiyle (örneğin, kadastro / tapu sicili, sondajlar, operasyonlar, elektrik üretimi, arazi edinimi ve yeniden yerleşim; çeşitli bakanlıkların, yerel valiliklerin ve özel kuruluşların faaliyetleri) ve zorunlu olmayan yeniden yerleşim süreçleri ile ilgilenmektedir.	Dünya Bankası Politikası, ilgili tüm kurumlar arasında yeniden yerleşim uygulaması için koordineli bir organizasyonel çerçeve talep etmektedir.	Sorumlu kuruluşlar ve Borçlular, Proje Uygulama Birimi Teknik Yardımı kapsamında, eğitim yoluyla ve iş başında destek sağlanarak bu koordinasyonu sağlayacaklardır.
Halkı bilgilendirme, istişare, katılım	Yeniden Yerleşim prosedürü halkı bilgilendirme, istişare ve katılım hakkında daha fazla	PEK'lere, onların topluluklarına ve ev sahibi topluluklara	Bu, alt projeye özel PKP'lerin uygulanması yoluyla sorumlu kuruluş / Borçlu tarafından yapılacaktır.

Boşluk	Türk Yasal Çerçevesi	Dünya Bankası ÇSÇ Gereklilikleri	Boşlukların Kapatılmasına Yönelik Önlemler
	faaliyet içerirken Kamulaştırma prosedüründe halkı bilgilendirme, istişare ve katılımı ilgili yetersiz hükümler bulunmaktadır.	zamanında ve ilgili bilgiler sağlanacak, yeniden yerleşim seçenekleri konusunda danışılacak ve yeniden yerleşimin planlanması, uygulanması ve izlenmesine katılma fırsatları sunulacaktır.	
İzleme	Türk yasal çerçevesinde arazi edinim faaliyetlerinin izlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	YYP'lerin izlenmesi, uygulanması ve etkilerinin değerlendirilmesi için düzenlemeler, Dünya Bankası politika gereksinimleri doğrultusunda geliştirilmelidir.	Projeye özel izleme ve değerlendirme programı oluşturulacak ve YYP'ye dahil edilecektir. Ayrıca, izleme ve şikayet giderme mekanizması, şikayetlerin nasıl ele alındığına ilişkin bilgileri içerecektir.
Şikayet Mekanizması	Mevcut sistem, DB gerekliliklerini karşılamıyor	Uygun ve erişilebilir şikayet mekanizmaları kurulmalıdır.	Sorumlu kuruluş/Borçlu tarafından bir Şikayet Mekanizması (ŞM) oluşturulacaktır. Ayrıca, YYP ayrıntılı bir ŞM içerecektir.

TOB, YYÇ'ye uygun olarak hazırlanan YYP'lerin tam ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için gerekli tüm önlemleri almayı ve ayrıca ÇSS5'in ilgili tüm hükümlerine ulaşmak için gerekli tüm önlemleri almayı kabul eder.

5. Yeniden Yerleşim Planının Hazırlanması

Arazi edinimi veya kaynak erişimi veya kullanımına projeye ilgili kısıtlamalar nedeniyle fiziksel veya ekonomik yerinden edilmeye neden olan tüm projelerin, Dünya Bankası onayı için bir yeniden yerleşim planı hazırlaması gerekmektedir. YYP'nin (veya YYP'lerin) hazırlanması ve uygulanması sorumluluğu TOB'ye aittir; TOB, zamanında ve etkili planlama ve uygulamayı teşvik etmek amacıyla ilgili diğer kurumlar, yetki alanları veya proje yüklenicileriyle eylemleri koordine etme yetkisini kullanacaktır.

PYP hazırlığı, önerilen bir yatırımın fiziksel ayak izi belirlendikten sonra başlar ve belirli bir alanın (veya alanların) proje kullanımı için edinilmesi gerektiği tespit eder. TOB başlangıçta mevcut kullanımı ve mülkiyet düzenlemelerini belirlemek için önerilen alanları tarar ve fiziksel ve ekonomik yerinden edilmeyi en aza indirecek alanı (veya alanları) belirler. TOB daha sonra seçilen alandaki (veya alanlardaki) yerinden edilmiş tüm kişileri tespit etmek ve saymak ve proje kullanımı için edinilecek arazi ve diğer varlıkların envanterini çıkarmak ve değerlendirmek için bir sayım araştırması gerçekleştirir veya gerçekleştirilmesini sağlar.

Her Yeniden Yerleşim Planı (YYP), bu YYÇ'de belirlenen prensipler, planlama prosedürleri ve uygulama düzenlemelerine dayanmaktadır ve genellikle aşağıdaki içerikleri içerir:

- Projenin kullanımı için belirli alanların edinilmesinin gerekliliğine ilişkin açıklamalar ve arazi edinimi miktarının veya gerekli görülen diğer potansiyel etkilerin önlenmesi veya en aza indirilmesi için gerçekleştirilen çabalar da dahil olmak üzere, projenin tanımı (uygun haritalar ve resimlerle birlikte)

- b) Yerinden edilmiş kişilere ilişkin bir sayım araştırmasının sonuçları ve etkilenen arazi ve varlıkların envanteri ve değerlemesi
- c) Kaynak kullanımı veya erişimine ilişkin projeyle ilgili kısıtlamaların açıklaması
- d) Kolektif, toplumsal veya mutlak kullanım veya mülkiyet talepleri de dahil olmak üzere kullanım hakkı düzenlemelerinin açıklaması
- e) Yerinden edilmiş kişilere iktisap, tazminat ve diğer yardımlarla ilgili olarak ilgili yasa ve düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve ÇSS5 gerekliliklerini yerine getirmek için gereken boşluk doldurma tedbirlerinin belirlenmesi
- f) Etkilenen tüm varlık kategorileri için arazi ve varlık değerlendirme prosedürlerinin ve tazminat standartlarının açıklaması
- g) Uygunluk için son tarih de dahil olmak üzere, tazminat ve diğer tüm yardım biçimlerine ilişkin uygunluk kriterleri
- h) YYP uygulamasına yönelik organizasyonel düzenlemeler ve sorumluluklar
- i) Uygulama takvimi
- j) Tahmini bütçe ve mali beklenmedik durum düzenlemeleri
- k) İstişare ve açıklama düzenlemeleri
- l) Şikayet mekanizmasının tanımı
- m) Uygulama ilerlemesinin izlenmesine yönelik düzenlemeler.

YYP, yerinden edilen her hane veya kişi için ayrı bir dizi bireysel tazminat dosyasıyla tamamlanmalıdır. Bu dosyalar, yerinden edilmiş kişilerin ön yargılarını önlemek amacıyla borçlu tarafından gizli bir şekilde ele alınacaktır. Kırılabilirlik, çatışma ve şiddet (KÇŞ) ortamlarında YYP'ler, tazminat ödemeleri alırken yerinden edilmiş kişilerin güvenliğini sağlamak için uygulanacak prosedürleri de netleştirmelidir.

Tazminat ve diğer tüm yardım biçimlerine ilişkin uygunluk kriterleri, yerinden edilmiş kişilerle istişarede kullanılabilir bir tabloda net bir şekilde özetlenmelidir (Bkz. Ek 1).

Aşağıda açıklandığı gibi, fiziksel yerinden edilmeye veya önemli ekonomik yerinden edilmeye neden olan projeler için YYP'lere ek planlama önlemleri dahil edilmelidir.

Fiziksel yerinden edilmeye neden olan projeler için YYP, proje koşullarıyla ilgili olarak aşağıdakilerle ilgili planlama önlemlerini içermelidir::

- a) Yerinden edilmiş kişilere sunulan seçenekler ve taşınma veya diğer masraflar için geçici destek de dahil olmak üzere, yeniden yerleştirme düzenlemelerinin açıklaması
- b) Yeniden yerleşim yeri seçiminin, yer hazırlığının ve çevrenin korunması ve yönetimi de dahil olmak üzere ev sahibi topluluklar veya fiziksel çevre üzerindeki her türlü etkiyi hafifletmeye yönelik önlemlerin açıklaması
- c) Yeni konutların en azından asgari topluluk standartlarıyla tutarlı olmasını ve kullanım hakkı güvencesi sağlanmasını sağlayacak önlemler de dahil olmak üzere, yaşam standartlarını iyileştirmeye ve yoksul veya hassas hanelerin yeniden yerleştirilmesine ilişkin belirli ihtiyaçları gidermeye yönelik önlemler.
- d) Yaşam standartlarını, toplum hizmetlerine veya tesislerine erişimi veya bunların işleyişini iyileştirmeye veya projeyle ilgili diğer faydaları sağlamaya yönelik proje tasarım önlemlerinin açıklaması
- e) Yeniden yerleşimin ev sahibi topluluklar üzerindeki etkilerini ele almak için gerekli her türlü önlem.

Önemli ekonomik yerinden edilmeye neden olan projeler için YYP'de aşağıdakiler açıklanmaktadır (uygun olduğu durumlarda):

- a) Tüketim veya pazar amaçlı tarımsal üretim, her türlü ticari faaliyet ve geçim amacıyla doğal kaynak kullanımı da dahil olmak üzere, geçim kaynaklarıyla ilgili olası etkilerin ölçüğü ve kapsamı
- b) Tarım arazisini veya kaynaklara erişimini kaybeden kişilere sunulan geçim kaynağı yardım seçenekleri (örneğin, istihdam, eğitim, küçük işletme desteği, eşdeğer üretim değerine sahip ikame arazi sağlanmasında yardım, diğer)
- c) Arazi edinimi veya proje inşaatıyla doğrudan ilgili varlık veya iş fırsatlarının kaybindan etkilenen ticari işletmelere (ve işçilere) sunulan yardım tedbirleri
- d) Yerinden edilmiş kişiler veya topluluklar arasında üretkenliğin veya gelirin iyileştirilmesini teşvik edecek proje önlemleri

6. İstişare ve Açıklama Düzenlemeleri

YYP, projeye ilgili olarak yerinden edilmiş kişilerle istişarede bulunmak üzere alınan önlemlerin sonuçlarını, projenin olası etkilerini ve önerilen yeniden yerleşim önlemlerini özetlemektedir. Ayrıca, yerinden edilmiş kişilerle yapılan toplantılar (tarihler, yerler, katılımcı sayısı), bu toplantılar sırasında yerinden edilmiş kişiler tarafından dile getirilen yorumlar, sorular ve endişeler ile onlara verilen yanıtları da özetlemektedir. TOB, Banka'nın incelemesinden sonra yerinden edilmiş kişilere (ve halka) bir YYP taslağı açıklar ve yerinden edilmiş kişilerden önerilen planla ilgili yorumlarını ister. Nihai YYP'nin açıklanması, alınan yorumların değerlendirilmesi ve Banka'nın onayı ardından gerçekleşir.

7. İzleme ve Değerlendirme (İ&D)

TOB, uygulamanın izlenmesine yönelik düzenlemeler yapacak ve arazi edinimi ve YYP'nin uygulanması durumuyla ilgili olarak Banka'ya periyodik izleme raporları sunacaktır. Önemli etkileri olan projeler için, yetkin yeniden yerleşim izleme profesyonelleri uygulamadaki ilerlemeyi izleyecek, gerekli düzeltici eylemler konusunda tavsiyelerde bulunacak ve YYP'deki tüm etki azaltma önlemleri büyük ölçüde tamamlandığında bir uygulama incelemesi gerçekleştirecektir. Uygulama incelemesi, hafifletme önlemlerinin YYP ve ÇSS5 hedeflerine ulaşmadaki etkinliğini değerlendirir ve henüz ulaşılamayan hedeflere ulaşmak için düzeltici önlemler önerir.

8. Şikayet Mekanizması

Yerinden edilmiş kişilerin arazi edinimi süreci, tazminatın hesaplanması veya ödenmesi, yardım sağlanması veya diğer ilgili konulara ilişkin şikayetlerini dile getirebilmelerini sağlamak için, YYP erişilebilir ve duyarlı bir şikayet mekanizması sağlar. YYP, şikayetlerin ele alınmasına yönelik başvuru prosedürlerini, organizasyonel düzenlemeleri ve duyarlı performans standartlarını ve yerinden edilmiş kişileri veya toplulukları şikayet başlatma ve yanıt standartları hakkında bilgilendirmek için alınacak önlemleri açıklar. Şikayet mekanizması, yerinden edilmiş kişilerin kendilerine sunulan diğer yasal yollara başvurmasını engellemez.

TOB, dile getirilen sorunların tanımı ve inceleme sürecinin durumu veya sonucu da dahil olmak üzere şikayet mekanizmasına iletilen tüm şikayetlerin kaydını tutar.

Ekler

Ek 1: YYP Hak Sahipliği Matrisinin Hazırlanmasının Taslağı

Ek 1: YYP Hak Sahipliği Matrisinin Hazırlanmasının Taslağı

Etki Türü	Hak Sahipleri	Tazminat, Yardım, Destek Politikası	Genel Hususlar	Hassas Gruplara Yönelik Hususlar
Fiziksel olarak yerinden edilme				
Konut arazisi kaybı	Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal hakları olan kişiler. Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmayan ancak ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunan kişiler.	<ul style="list-style-type: none"> Aynı tazminat (ikame mülk), veya Nakit tazminat, veya Yerinde arazi geliştirme düzenlemeleri 	<p>Teklif edilen ikame mülk, alınan mülke eşdeğerde veya daha yüksek değerde, eşdeğer veya daha iyi özelliklerde ve konum avantajlarında olmalıdır.</p> <p>Nakit olarak tazmin edilirse, parasal tazminat arazinin piyasa değerini dikkate alınmalıdır.</p> <p>Kamulaştırma bedeli ile nakdi tazminat arasında herhangi bir fark olması durumunda, Projenin YYEP fonu kullanılacaktır.</p>	Aynı tazminat seçilmesi ve yerinden edilen kişinin evli olması durumunda tapu, eşlerin (karı-koca) arazi üzerinde hak sahibi olacakları şekilde hazırlanmalıdır.
Yeniden yerleştirme	İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayan kişiler.	<ul style="list-style-type: none"> Arazi için tazminat yoktur Arazideki iyileştirmeler için tazminat Yeniden yerleştirme yardımı Yeniden yerleştirme sırasında hassas gruplar için ek destek (ihtiyaçlarına bağlı olarak) 	<p>Yeniden yerleştirme yardımı, uygun yaşayabilecekleri veya çalışabilecekleri alternatif bir bölgedeki yaşam standartlarını eski haline getirmeleri konusunda yeterli olmalıdır.</p> <p>Projenin YYEP fonu yeniden yerleştirme yardımı için kullanılacaktır.</p>	Fiziksel yeniden yerleştirme sırasında özellikle hamile kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi hassas gruplar için ek önlemler gerekli olabilir. Bu tür önlemler, yaşamak ve/veya çalışmak için yeni yerler bulmada yardım, ulaşım, istihdam fırsatları, beceri eğitimi vb. içerebilir.
Konut kaybı	Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal hakları olan kişiler. Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmayan ancak ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunan kişiler. İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayan kişiler.	<ul style="list-style-type: none"> Aynı tazminat (ikame mülk), veya Nakit tazminat 	<p>Teklif edilen ikame mülk, alınan mülke eşdeğerde veya daha yüksek değerde eşdeğer veya daha iyi özelliklerde ve konum avantajlarında olmalıdır.</p> <p>Nakit yerine aynı tazminat dikkate alınmalıdır.</p> <p>Eksik üretim ve amortisman maliyetleri, nakliye giderleri ve işlem maliyetleri/yasal ücretler vb. dahil olmak üzere mülk kaybı için nakit tazminat sağlanacaktır. Projenin YYP fonu kullanılacaktır. Yapılar için tazminat, varlığın piyasa değeri kadar malzeme ve işçilik girdilerini de hesaba katmalıdır.</p>	<p>Nakit tazminatın kısa vadeli tüketimi bazen geçim temelli ekonomiler veya daha yoksul haneler açısından sıkıntılara neden olabileceğinden, nakit yerine aynı tazminat dikkate alınmalıdır.</p> <p>Nakit tazminatın sağlanması durumunda, alıcılar aldıkları şeyi etkili bir şekilde kullanmaları açısından eğitilmeli ve yönlendirilmelidirler.</p> <p>Uygun görüldüğü şekilde, tasarımlar, konut ve fiziksel olarak erişilebilir diğer tesislere sahip olmak için engellilerin ve yaşlıların özel ihtiyaçlarını yansıtmalıdır.</p> <p>Aynı tazminat seçilmesi ve yerinden edilen kişinin evli olması durumunda, tapu eşlerin (karı-koca) arazi üzerinde hak sahibi olacakları şekilde hazırlanmalıdır.</p>

Etki Türü	Hak Sahipleri	Tazminat, Yardım, Destek Politikası	Genel Hususlar	Hassas Gruplara Yönelik Hususlar
Ekonomik olarak yerinden edilme				
İş kaybı ve konut dışı taşınmaz işyeri yapılarının kaybı	Büyüklüğüne ve lisanslı veya lisanssız olmasına bakılmaksızın tüm ticari işletmeler (mağazalar, restoranlar, hizmetler, üretim tesisleri ve diğer işletmeler) Çalışanlar, tarım işçileri (yasal olarak çalışıyor olsun veya olmasın)	Nakit tazminat: <ul style="list-style-type: none"> • Uygun bir alternatif yer belirleme maliyeti, • Geçiş döneminde net gelir kaybı, • Tesisin, makinelerin veya diğer ekipmanın devri ve yeniden kurulumu, • Ticari faaliyetlerin yeniden tesis edilmesi • Geçim kaynağı restorasyonu • Geçici ücret kaybı için ödenek (altı aya kadar), ve • Alternatif istihdam fırsatlarının belirlenmesinde yardım 	Kamulaştırma bedeli ile nakdi tazminat arasında herhangi bir fark olması durumunda Projenin YYEP fonu kullanılacaktır. Projenin YYEP fonu ödenek ve yardım için kullanılacaktır.	Göçmen işçiler yeni bir iş bulmakta daha fazla zorluk çekebilirler, bu nedenle yakından izlenmeleri gerekir.
Tarım arazilerinin kaybı / Arazi temelli geçim kaynaklarının kaybı	Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal hakları olan kişiler. Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmayan ancak ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunan kişiler.	<ul style="list-style-type: none"> • Aynı tazminat (ikame arazi), veya, • Nakit tazminat • Geçim kaynağı restorasyonu 	İkame arazisinin teklif edilmesi durumunda, üretim potansiyeli, konum avantajları ve kullanım hakkı gibi arazinin birleşik özellikleri ve ayrıca arazi tapusu veya kullanım haklarının yasal niteliği, en azından orijinal alanınkilere eşdeğerdir. İkame mülkün mevcut olmadığı durumlarda, bu potansiyel ikame arazisi seçeneklerinin yeterli derecede değerlendirildiği biçimde belgelendirilmelidir. Yerinden edilmiş kişiler (i) arazi temelli geçimlerini sürdürmek istemedikleri zaman veya (ii) araziyi kendi başlarına satın almayı tercih ettiklerinde veya (iii) proje için alınan arazi, etkilenen varlığın küçük bir kısmı olduğunda ve kalan arazi ekonomik olarak yaşanabilir olduğunda arazi için ,kame arazi tazminatı yerine nakit tazminat anlamlıdır. Nakit tazminat, arazinin piyasa değerini dikkate almalıdır.	Nakit tazminatın kısa vadeli tüketimi bazen geçimlik ekonomiler veya daha yoksul haneler açısından sıkıntılara neden olabileceğinden, nakit yerine aynı tazminat dikkate alınmalıdır. Nakit tazminatın sağlanması durumunda, aldıkları şeyi etkili bir şekilde kullanmaları açısından eğitilmeli ve yönlendirilmelidirler Aynı tazminat seçilmesi ve yerinden edilen kişinin mal sahibi ve evli olması durumunda, tapu eşlerin (karı-koca) arazi üzerinde hak sahibi olacakları şekilde hazırlanmalıdır. PEK'lere sağlanan geçim kaynaklarının restorasyonu yardımının sonuçları düzenli olarak izlenecektir. Tek başına

Etki Türü	Hak Sahipleri	Tazminat, Yardım, Destek Politikası	Genel Hususlar	Hassas Gruplara Yönelik Hususlar
			<p>Kamulaştırma maliyeti ile işlem maliyetleri/yasal ücretler vb. dahil nakit tazminat arasında herhangi bir fark olması durumunda Projenin YYEP fonu kullanılacaktır.</p> <p>Geçim kaynaklarının eski hale getirilmesi; kredi olanakları, beceri eğitimi, iş başlatma yardımı, istihdam fırsatları veya varlıkların tazminatına ek nakit yardımı gibi alternatif kazanç elde etme fırsatlarına yönelik teklifleri içerir.</p> <p>Projenin YYEP fonu, geçim kaynaklarının restorasyonu ve yardımı için kullanılacaktır.</p>	<p>nakit yardım sağlanması, etkilenen kişilere geçim kaynaklarını geri kazandırmak için üretken araçlar veya beceriler sağlamada sıklıkla başarısız olur. İzleme, nakit tazminatın geçim kaynaklarını eski haline getirmek için yeterli olmadığını gösteriyorsa, ek yardım sağlanacaktır.</p>
	İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayan kişiler.	<ul style="list-style-type: none"> Erişime olanak sağlayacak önlemler uygulamak veya Alternatif kaynak sağlamak, veya Geçim kaynaklarının eski haline getirilmesi, ve Nakit yardım (gerekirse) Arazi için tazminat yoktur 	<p>Geçim kaynaklarının eski hale getirilmesi; kredi olanakları, beceri eğitimi, iş başlatma yardımı, istihdam fırsatları veya varlıkların tazminatına ek nakit yardımı gibi alternatif kazanç elde etme fırsatlarına yönelik teklifleri içerir.</p> <p>Projenin YYEP fonu, geçim kaynaklarının restorasyonu ve yardımı için kullanılacaktır.</p>	<p>PEK'lere sağlanan geçim kaynaklarının restorasyonu yardımının sonuçları düzenli olarak izlenecektir. Tek başına nakit yardım sağlanması, etkilenen kişilere geçim kaynaklarını geri kazandırmak için üretken araçlar veya beceriler sağlamada sıklıkla başarısız olur. İzleme, nakit tazminatın geçim kaynaklarını eski haline getirmek için yeterli olmadığını gösteriyorsa, ek yardım sağlanacaktır.</p>
Arazi dışındaki varlıkların kaybı	<p>Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal hakları olan kişiler.</p> <p>Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmayan ancak ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunan kişiler.</p> <p>İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayan kişiler.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Varlıkların kaybına yönelik tazminat 	<p>Mahsuller, ağaçlar, sulama altyapısı ve arazideki iyileştirmeler, tazmin edilmesi gereken varlıklar arasındadır.</p> <p>Kamulaştırma bedeli ile sulama altyapısı ve arazi iyileştirmeleri vb. dahil olmak üzere nakit tazminat arasında herhangi bir fark olması durumunda. Projenin YYEP fonu kullanılacaktır.</p>	<p>Hasat mevsiminde arazi edinilmesinden veya arazi kısıtlamaları getirilmesinden mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.</p>
Varlıklara erişim kaybı	<p>Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal hakları olan kişiler.</p> <p>Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmayan ancak</p>	<ul style="list-style-type: none"> Erişime olanak sağlayacak önlemler uygulamak veya Alternatif kaynak sağlamak, veya 	<p>Geçim kaynaklarının eski hale getirilmesi; kredi olanakları, beceri eğitimi, iş başlatma yardımı, istihdam fırsatları veya varlıkların tazminatına ek nakit yardımı gibi alternatif kazanç elde etme fırsatlarına yönelik teklifleri içerir.</p>	

Etki Türü	Hak Sahipleri	Tazminat, Yardım, Destek Politikası	Genel Hususlar	Hassas Gruplara Yönelik Hususlar
	<p>ulusal hukuk kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunan kişiler.</p> <p>İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hak veya iddiası olmayan kişiler.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Geçim kaynaklarının eski haline getirilmesi, ve • Nakit yardım (gerekirse)	<p>Projenin YYP fonu geçim kaynaklarının restorasyonu ve yardımı için kullanılacaktır.</p>	